

13. Соглашение об ассоциации между Украиной и ЕС: угроза для суверенитета Украины [Электронный ресурс] / Финансовые новости. — 29 мая 2013 г. — Режим доступа: <http://e-finance.com.ua/show/159344.html>. — Загл. с экрана.

14. Таможенный союз может ввести санкции против украинской металлургии [Электронный ресурс] / ТСН Украина. — 18 июля 2011 г. — Режим доступа: <http://ru.tsn.ua/groshi/tamozhennyu-soyuz-mozhet-vvesti-sankcii-protiv-ukrainskoy-metallurgii.html>. — Загл. с экрана.

15. Пироженко В. Украина-Таможенный союз. Первые ощутимые потери Украины/ В. Пироженко [Электронный ресурс]. — 19 июля 2011 г. — Режим доступа: <http://www.otechestvo.org.ua/main/20117/1928.htm>. — Загл. с экрана.

16. Кремль продолжает сулить Украине миллиарды долларов за вступление в Таможенный союз [Электронный ресурс] // Зеркало недели. Украина. — 2012. — 18 декабря. — Режим доступа:

http://zn.ua/ECONOMICS/kreml_prodolzhaet_sulit_ukraine_milliardy_dollarov_za_vstuplenie_v_tamozhennyu_soyuz.html. — Загл. с экрана.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2013

УДК [005.21:339.13.021]:669.013

Поліщук М. Ю., аспірантка
кафедри стратегії підприємств,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ФОРМУВАННЯ АЛГОРИТМУ ДОСЛІДЖЕННЯ ГАЛУЗЕВОГО РИНКУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ (на прикладі гірничо-металургійного комплексу)

Анотація. Узагальнено підходи щодо методики аналізу галузевого ринку, на основі чого запропоновано алгоритм дослідження галузевого ринку гірничо-металургійного комплексу та формування стратегічної лінії поведінки підприємств-учасників ринку.

Ключові слова: галузевий ринок, стратегія, стратегічна лінія поведінки, гірничо-металургійний комплекс, дослідження галузевого ринку.

Вступ. У рамках теорії організації галузевих ринків, що охоплює сферу недосконалої конкуренції, Е. Мейсоном і Дж. Бейном [9, 10] була виведена парадигма «структура—поведінка—результат», що на сьогодні є базовим підходом до вивчення організації галузевої економіки. Ця структура дослідження є найбільш узагальненою і може використовуватись для різних видів галузевих ринків. Проте, специфіка гірничо-металургійного комплексу (далі — ГМК) вимагає уточнення та доповнення зазначеної парадигми та визначає її наповнення.

Ключові позиції в економіці України займає промисловість, яка створює фундамент для науково-технічного розвитку країни, економічного зростання та соціального прогресу суспільства. Левову частку в загальному обсязі промислової продукції України займає металургійне виробництво, розвиткові якого на вітчизняних теренах сприяла низка загальновідомих чинників. Маючи такий потужний гірничо-металургійний комплекс, особливу увагу потрібно приділити дослідженню даного галузевого ринку, вивченню його проблем і перспектив, що практично не можливо здійснити без використання сучасних наукових підходів.

Дослідженню процесів формування ринкової поведінки на галузевому ринку присвячено багато наукових праць таких вітчизняних і закордонних учених, як Ф. Аналоуї, Г.Л. Азоев, І. Ансоф, Д. Бейн, А.І. Ігнатюк, Р. Коуз, Е. Мейсон, А.Ю. Пікус, М.Е. Портер, Дж. Робінсон, Н.М. Розанова, Ж. Тіроль, А.А. Томпсон, В.О. Точилін, Р.А. Фатхутдінов, О.П. Челенков, Ф.М. Шерер, А.Т. Юсупова та інших. Варто зазначити, що праці вітчизняних науковців направлені переважно на адаптування існуючих зарубіжних методик до сучасних українських реалій. Тому особливої актуальності набувають дослідження, присвячені вивченню вітчизняної специфіки діяльності підприємств ГМК на галузевому ринку.

Метою дослідження є за допомогою узагальнення та доповнення існуючих методик дослідження галузевих ринків, сформувати алгоритм дослідження гірничо-металургійного комплексу України.

Результати дослідження. Опрацювавши статистичні дані [11], ми виявили, що в структурі валової доданої вартості за 2012 рік, що відображає додатково створену вартість і відповідно утворення в ній первинних доходів, одержаних у результаті безпосередньої участі у процесі виробництва, промислове виробництво становило 26,6 % і є незмінним лідером в даній категорії. Обсяги виробництва промислової продукції лише в кризові 2008—2009 рр. мали тенденцію до скорочення і у відсотковому співвідношенні до попереднього року становили відповідно 94,8 % і 78,1 %. На рис. 1 зображено обсяг реалізованої промислової продукції в Україні за 2008—2012 рр.

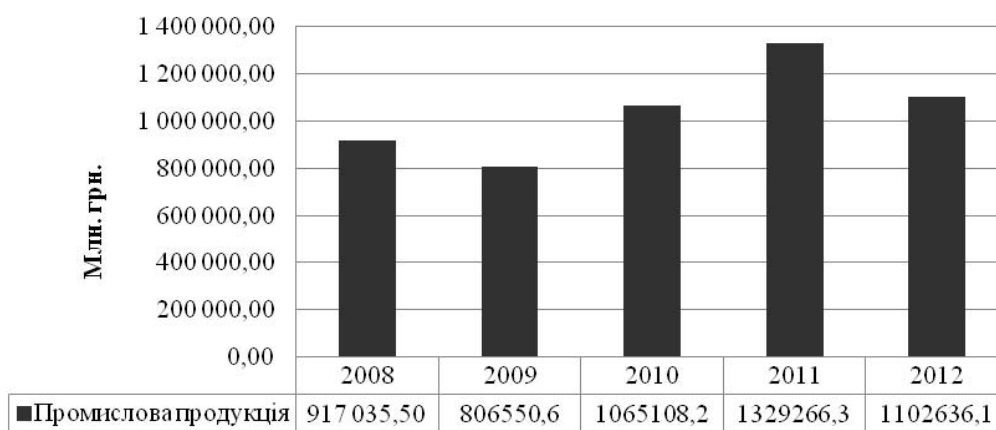

Рис. 1. Обсяг реалізованої промислової продукції вітчизняними підприємствами за 2008—2012 рр.

Промисловий сектор економіки для України на сьогодні є стратегічним і частково потребує державного регулювання. В зв'язку з цим, державними органами влади розробляється ряд документів, які спрямовані на підтримку промисловості. Одним з таких документів є Концепція загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості України на період до 2020 року [6], в якій зазначається, що вітчизняний досвід розвитку ринкової економіки дає багато прикладів щодо шляхів підвищення конкурентоспроможності промислового виробництва, але всіх їх можна звести до трьох основних варіантів:

1. Отримання конкурентних переваг за рахунок дешевих або дефіцитних національних ресурсів (людський капітал, мінеральна сировина, енергоресурси);
2. Наздоганяюча модернізація виробничого апарату з використанням власних, а частіше запозичених досягнень науково-технічного прогресу;

3. Стратегія інноваційного прориву, яка передбачає суттєву активізацію інноваційних процесів, інтелектуальний розвиток людського капіталу, перехід до системної генерації ідей, розповсюдження і використання знань.

Відповідно до уже згадуваного документу, Україна на початку економічних реформ досить широко використовувала перший варіант конкурентної стратегії. Це дало їй змогу не тільки утриматися, але й дещо розширити свою присутність на світовому ринку. Платою за це став сировинний ухил структури промислового виробництва, жорстка залежність від кон'юнктури світового ринку і імпорту енергетичних ресурсів, нерозвинений внутрішній ринок, прогресуюче забруднення довкілля, що спричинило погіршення стану здоров'я і досить повільні темпи зростання добробуту населення. У той час, як провідні країни світу широко використовуючи можливості інноваційної розбудови економіки, формують постіндустріальне суспільство, промисловість України базується переважно на традиційних технологіях, започаткованих ще на ранніх стадіях індустріалізації.

Реалізація будь-якого з варіантів підвищення конкурентоспроможності промислового виробництва, що зазначені в уже згадуваному документі, передбачає проведення оцінки вихідного стану ринку з формуванням конкретних заходів щодо реалізації пропозицій. Для здійснення такої оцінки, узагальнюючи попередні наукові дослідження, може бути застосований загальний алгоритм дослідження галузевого ринку ГМК, що наведений на рис.2 [1—3].

Зазначена схема дозволить системно підійти до процесу аналізу ринку, враховуючи особливості ГМК. Отримана інформація буде слугувати базисом для розробки рекомендації стратегічного характеру.

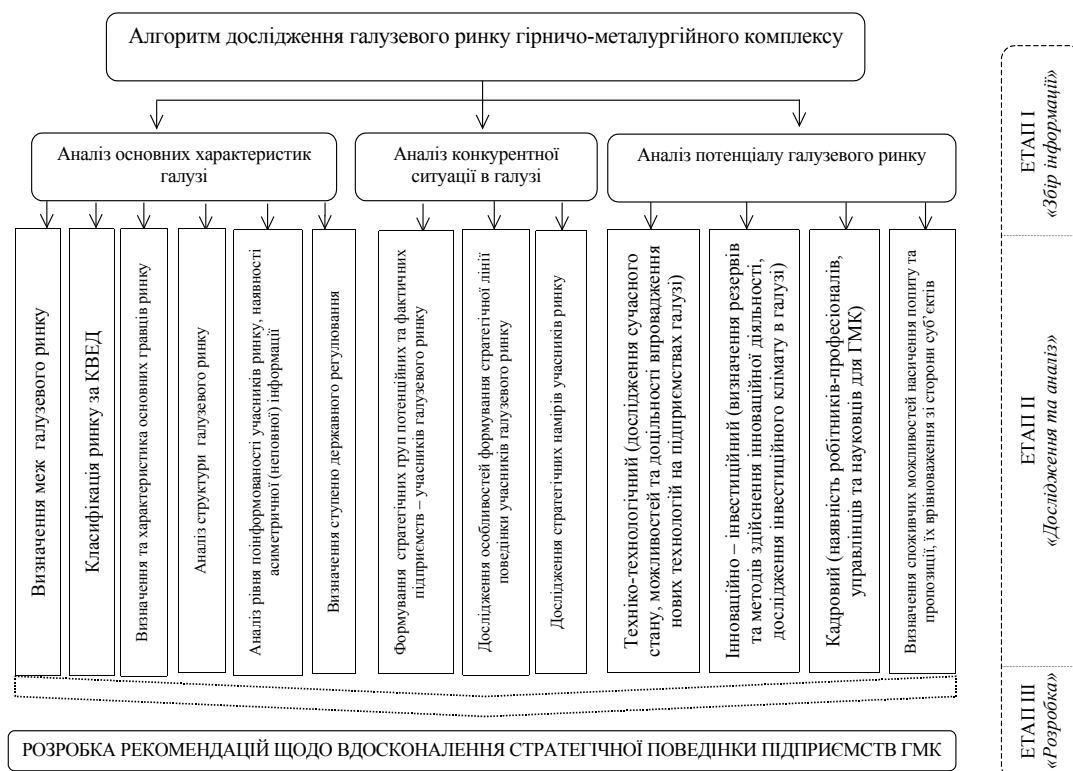

Рис. 2. Алгоритм дослідження галузевого ринку ГМК

Проілюструємо застосування окремих інструментів по відношенню до гірничо-металургійного комплексу України, а саме, дослідимо особливості формування стратегічної лінії поведінки учасників галузевого ринку.

Металургійний комплекс в Україні — це системоутворююча галузь, для якої галузева політика займає першочергове місце, це галузь, яка формує валютні резерви Національного банку. Більш, ніж 40 % валютних надходжень України формуються гірничо-металургійним комплексом. У випадку занепаду металургійної галузі, в економіці спостерігатиметься мультиплікативний негативний ефект, що буде проявлятися у порушенні макроекономічної стабільності та скороченні зайнятості у низці суміжних галузей [4].

За оцінками експертів, з усіх країн, що виробляють металургійну продукцію, Україна має найбільший потенціал підвищення конкурентоспроможності за рахунок зростання енергоефективності, що досягається шляхом впровадження інноваційних енергозберігаючих технологій, пристроїв та устаткування. Орієнтація на продукцію більш високих переділів, із більшою доданою вартістю та високим рівнем обробки, орієнтованою на кінцевих споживачів, також посилить позиції українських металургів. Продукція з високим переділом складає лише 23 %, але під цією категорією розуміється в основному фасонний прокат і товстолистовий прокат, який на сьогоднішній день майже не користується попитом на світових ринках. Металургійним компаніям більший акцент необхідно робити на підвищенні ефективності, ніж на зростанні обсягів та особливу увагу приділити процесам вертикальної інтеграції.

Занепад металоспоживчих галузей призвів до різкого скорочення внутрішнього попиту на металопродукцію. У результаті активізації збутової зовнішньоекономічної діяльності, маємо вкрай викривлене співвідношення між експортом і внутрішнім споживанням металопродукції — 85,0:15,0. У розвинутих країнах, де металургійна галузь переважно працює на внутрішнє споживання, це відношення протилежне — 10:90 [8, с. 213]. У Росії воно становить приблизно 50:50. Тому, пріоритетним напрямком розвитку металургійного комплексу України має стати поступове зменшення експорту металургійної продукції та збільшення споживання національними галузями промисловості — машинобудуванням, автомобілебудуванням, будівництвом тощо. Довгострокова стратегія розвитку галузі має бути орієнтована головним чином на розвиток внутрішнього ринку металу.

Враховуючи те, що Україна належить до великих світових виробників експортерів гірничо-металургійної продукції і має помітний вплив на кон'юнктуру світового ринку, вона зобов'язана якнайшвидше приєднатись до світових тенденцій. Це пов'язане з необхідністю підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на світовому ринку гірничо-металургійної продукції. Тобто, розвиток процесів, які відбуваються на світових ринках гірничо-металургійного комплексу вимагають вжиття адекватних заходів щодо підвищення конкурентоспроможності підприємств гірничо-металургійного комплексу України з метою забезпечення ефективного рівня конкуренції та економічної безпеки держави. Вирішенню існуючих проблем має сприяти активна галузева політика держави, яка має бути спрямована на створення потужних, ефективних і конкурентоспроможних підприємств на конкурентному світовому ринку — вітчизняних економічних лідерів [7].

Стратегічна лінія поведінки для підприємств гірничо-металургійного комплексу визначається таким основними компонентами:

1. Концепцією загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості України на період до 2020 року;
2. фактичним техніко-економічний станом підприємств ГМК;

3. правилами поведінки на галузевого ринку.

На думку А.Ю. Пікус, аналізуючи світову металургійну галузь за вимірами собівартості та величиною попиту на внутрішньому ринку, можна виділити 4 види спеціалізації:

1. Країни, що мають низьку собівартість виробництва одночасно з високим попитом на внутрішньому ринку — це лідери ринку (Китай, Індія, Південна Корея). Потужності в цих країнах знаходяться у нижній частині світової кривої пропозиції. Металургійна галузь у цих країнах має найменшу волатильність у завантаженні виробничих потужностей і виробляє кінцеву продукцію з високою доданою вартістю.

2. Країни, що мають високу собівартість виробництва та низький попит на внутрішньому ринку — це потенційні аутсайтери. Металургійну галузь у цих країнах у майбутньому очікує суттєве скорочення потужностей.

3. Країни з високою собівартістю виробництва та високим попитом на внутрішньому ринку — виробники продукції з високою доданою вартістю (США, Італія, Японія). Знаходячись на нижньому рівні ланцюга створення вартості. Металургійна галузь у цих країнах віддає на аутсорсинг виробництво з найбільшими екологічними витратами та залишає за собою технологічні процеси кінцевої переробки.

4. Країни з низькою собівартістю виробництва та низьким внутрішнім попитом — це виробники продукції з низькою доданою вартістю (Україна, Росія, Бразилія). Металургійна галузь у цих країнах бере на себе виробництво з найбільш екологічними витратами за відносно низької рентабельності, яка подекуди не досягає рівня, достатнього для простого відтворення [4].

Враховуючи зазначене, на нашу думку, основними характеристиками сучасного стану ринку металургійної продукції є:

- низький, проте стабільний внутрішній попит;
- високий рівень конкуренції як на глобальному ринку;
- низький рівень інноваційно-технологічної модернізації;
- складність входу вітчизняних підприємств до сегменту високотехнологічної та високорентабельної продукції.

Суттю формулювання стратегії конкуренції є взаємозв'язок компанії та її зовнішнього середовища. Релевантне зовнішнє середовище є дуже широким, оскільки в нього входять соціальні та економічні фактори, проте ключовий аспект зовнішнього оточення фірми — це галузь (або галузі), в якій вона веде конкурентну боротьбу. Структура галузі має істотний вплив на визначення правил конкурентної гри, а також потенційних стратегій фірми [5, с. 20]. Тому, прийняття стратегічних рішень, у першу чергу, має здійснюватись з врахуванням особливостей галузевого ринку, на якому діє підприємство. Виявити та обґрунтувати ці особливості дозволить вищезазначений алгоритм дослідження ринку ГМК.

Висновки. Аналіз особливостей функціонування галузевого ринку гірничо-металургійного комплексу України свідчить про необхідність розробки системного підходу щодо глибокого вивчення основних його характеристик і створенні на основі цього дієвого рекомендаційного механізму щодо ефективного здійснення стратегічної поведінки підприємства.

Подальшого наукового дослідження потребує вивчення поняття «стратегічної поведінки організації», виявлення особливостей такої поведінки для вітчизняним промислових підприємств.

Література

1. *Азоев Г.Л., Челенков А.П.* Конкурентные преимущества фирмы. — М.: ОАО «Типография «Новости», 200. — 256 с.
2. *Аналоуи Ф., Карамі А.* Стратегический менеджмент малых и средних предприятий: Учебник для студентов ВУЗов, пер. с англ. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 400 с.
3. *Игнатюк А.И.* Методология исследования функционирования отраслевых рынков // Экономическая теория. — 2009. — №3. — С. 60—74
4. *А.Ю. Пікус* Металургійна галузь України: Тенденції та перспективи // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — №4. С. 92—102.
5. *Портер М.Е.* Стратегія конкуренції: методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / Пер. з англ. А. Олійника та Р. Скільського. — К.: Основи, 1997. — 390 с.
6. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року» від 17 липня 2013 року, № 603-р.
7. *Точилін В.О., Венгер В.В.* Формування функціонально ефективної моделі ринку: конкуренція та бар'єри, ринкова влада і державне регулювання // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 2 (92). — С. 23—38.
8. Формування галузевих ринків України: перехідний період / За ред. д-ра екон. наук, проф. В.О. Точиліна. — К.: Фенікс, 2004. — 332 с.
9. *E.S.Mason.* Price and Production Policies of Large-scale Enterprise/American Economic Review 29 (March 1939): 61-74. *E.S.Mason.* The Current State of the Monopoly Problem in the United States/Harvard Law Review 62 (June 1949): 1265—1285.
10. *J.S.Bain.* Barriers to New Competition. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1956. *J.S.Bain.* Industrial Organization. Wiley, New York, 1958.
11. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. World Steel Association [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.worldsteel.org>

Стаття надійшла до редакції 25.11.2013

УДК 332.122

Цапенко В. Ю., аспірант
кафедри стратегії підприємств,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

КЛАСТЕРНІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК СПОСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ

Анотація. У статті розглянуто питання кластерних об'єднань та їх вплив на підвищення ефективності регіону. Досліджено ефективність формування кластерних об'єднань з метою удосконалення функціонування енергетичного ринку. Розкрито суть поняття «кластер» і переваги цієї форми кооперації для учасників кластерних об'єднань і регіонів у цілому. Виявлено основні принципи та напрямки взаємодії кластерних об'єднань. Запропоновані рекомендації щодо впровадження кластерних об'єднань на території України.

Ключові слова: кластер, кластерні об'єднання, ефективність, кооперація, енергетичний ринок.